כיתה ה' | תנ"ך | שיעור 1 מתוך 4 | 45 דק' | ויקרא א-ב

ממלכתי: בתכנית הלימודים בתנ"ך ליסודי הממלכתי (הנחיות הפיקוח, תשפ"ד) ספר ויקרא נלמד בכיתה ה' לצד ספר במדבר, בנושא "חוקים חברתיים ומוסריים": פרקים יט וכה (א-יג), והמיקוד המומלץ הוא פרק יט. חמ"ד: בתכנון השנתי של תנ"ך חמ"ד חומש ויקרא משויך לכיתה ד' (בכיתה ה' לומדים במדבר ושמואל א), ולכן בחמ"ד היחידה מתאימה לכיתה ד' או לחזרה. ביחידה רש"י להעשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

הקרבנות: "אדם כי יקריב מכם"

🎯 מטרות השיעור

- להכיר את ספר ויקרא: הספר השלישי בתורה, שרובו מצוות ולא סיפורים, ושהדברים בו נאמרים למשה מאוהל מועד.
- להסביר את הקשר בין המילה "קרבן" לשורש ק-ר-ב (קרוב, להתקרב).
- לזהות בפסוקים שלושה סוגים של קרבנות: בהמה (בקר וצאן), עוף, ומנחה של סולת.
- להסביר במילים שלהם את פירוש רש"י "אחד המרבה ואחד הממעיט": כל אחד יכול להביא לפי יכולתו.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איך מתקרבים: אל ה', אל האנשים שסביבנו ואל הארץ?

בשיעור הזה מתחילים במשכן: איך אדם יכול להתקרב אל ה'. בשיעורים הבאים נראה שספר ויקרא מבקש קרבה גם בין אדם לחברו (פרק יט), ואפילו יחס של כבוד לאדמה ולחלשים (פרק כה).

🧪 פתיחה

כותבים על הלוח ארבע מילים: קרוב, להתקרב, קִרבה, קרבן. שואלים: מה משותף לכולן? (השורש ק-ר-ב). ממשיכים: "איך מראים למישהו שרוצים להיות קרובים אליו?" (מבקרים, מקשיבים, עוזרים, נותנים מתנה). אוספים תשובות על הלוח ומספרים: בספר ויקרא בני ישראל מביאים "קרבן", מתנה שבאה כדי להתקרב אל ה'.

📖 הסבר למורה

ספר ויקרא הוא הספר השלישי בחמישה חומשי תורה. בסוף ספר שמות הוקם המשכן, ובפסוק הראשון של ויקרא ה' קורא למשה ומדבר אליו "מֵאֹהֶל מוֹעֵד". כלומר, הדברים בספר נאמרים מתוך המשכן. בספר כמעט אין סיפורים. רובו מצוות: חלקן עוסקות במשכן, בכהנים ובקרבנות, וחלקן (למשל פרק יט, שנלמד בשיעורים 2-3) עוסקות ביחסים בין אנשים.

המילה "קרבן" באה מהשורש ק-ר-ב, כמו "קרוב". התורה לא מסבירה במפורש למה מביאים קרבן, אבל המילה עצמה רומזת לכך: קרבן הוא דרך להתקרב. גם הפועל בפסוק הוא מאותו שורש: "אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן".

בפרק א מתוארת העולה. אפשר להביא בהמה מן הבקר (פרה, פר) או מן הצאן (כבש, עז), ואפשר להביא עוף, "מִן־הַתֹּרִים, אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה". בפרק ב מתוארת המנחה: סולת (קמח משובח) עם שמן ולבונה. על כל הסוגים נאמר שהם "ריח ניחוח" לה', כלומר ה' מקבל אותם ברצון.

רש"י שם לב שהביטוי "ריח ניחוח" נאמר גם על בהמה וגם על עוף, שהוא קרבן זול יותר, "לוֹמַר לְךָ אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם". על המנחה הוא שואל "מִי דָּרְכּוֹ לְהִתְנַדֵּב מִנְחָה? עָנִי", ולכן לדבריו הפסוק פותח במילה "וְנֶפֶשׁ": "מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ". חשוב לסמן לתלמידים: זה פירוש של רש"י, לא מה שכתוב בפסוק עצמו.

למה כתוב "אדם" ולא "איש"? רש"י (על פי המדרש) עונה: "מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל", כי הכול היה שלו, "אַף אַתֶּם לֹא תַּקְרִיבוּ מִן הַגָּזֵל". מתנה לה' ממשהו שנלקח מאחרים אינה מתנה. זה רמז ראשון לשיעורים הבאים: הקרבה לה' קשורה ליושר כלפי בני אדם.

היום אין בית מקדש ואין מקריבים קרבנות. בגמרא נאמר "תפלות כנגד תמידין תקנום" (ברכות כו ע"ב), כלומר התפילות נקבעו כנגד הקרבנות, ומביאים גם את הפסוק "וּנְשַׁלְּמָה פָרִים, שְׂפָתֵינוּ" (הושע יד, ג): המילים שלנו במקום הפרים. אין צורך להיכנס לפרטי ההקרבה (שחיטה, דם). בכיתה ה' מספיק הרעיון הכללי.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

ויקרא פרק א, פסוקים א-ד

(א) וַיִּקְרָא, אֶל־מֹשֶׁה; וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו, מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר.

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן, לַה׳ – מִן־הַבְּהֵמָה, מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן, תַּקְרִיבוּ, אֶת־קָרְבַּנְכֶם.

(ג) אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר, זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ; אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, יַקְרִיב אֹתוֹ, לִרְצֹנוֹ, לִפְנֵי ה׳.

(ד) וְסָמַךְ יָדוֹ, עַל רֹאשׁ הָעֹלָה; וְנִרְצָה לוֹ, לְכַפֵּר עָלָיו.

ויקרא פרק א, פסוק יד

(יד) וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ, לַה׳: וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים, אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה – אֶת־קָרְבָּנוֹ.

ויקרא פרק ב, פסוקים א-ב

(א) וְנֶפֶשׁ, כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה' – סֹלֶת, יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ; וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה.

(ב) וֶהֱבִיאָהּ, אֶל־בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים, וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ, עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ; וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ, הַמִּזְבֵּחָה – אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ, לַה'.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפסוקים המלאים בקישורים למטה.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן" (א, ב)

💭 **מפרשים:** רש"י: למה "אדם"? "מָה אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגָּזֵל", ולכן גם אנחנו לא מביאים ממה שאינו שלנו.

📜 **כתוב:** "זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ" (א, ג)

💭 **מפרשים:** רש"י: "תמים" פירושו "בְּלֹא מוּם", כלומר שלם, בלי פגם.

📜 **כתוב:** "וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ" (א, יד)

💭 **מפרשים:** רש"י: גם על בהמה וגם על עוף נאמר "ריח ניחוח", "לוֹמַר לְךָ אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט".

📜 **כתוב:** "וְנֶפֶשׁ, כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה" (ב, א)

💭 **מפרשים:** רש"י: את המנחה מביא בדרך כלל העני, וה' אומר: "מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִלּוּ הִקְרִיב נַפְשׁוֹ".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. פתיחה: משפחת המילים ק-ר-ב על הלוח, ושיחה: "איך מתקרבים למישהו?" (5 דקות)
2. הצגת ספר ויקרא: איפה אנחנו בתורה (אחרי הקמת המשכן בסוף ספר שמות). קריאה בקול של א, א-ב (7 דקות)
3. קריאה בזוגות: א, ג-ד; א, יד; ב, א-ב. כל זוג ממלא את הטבלה "מה מביאים?" (שאלה 3 בדף העבודה) (10 דקות)
4. דיון מונחה: למה יש קרבנות יקרים וזולים? מציגים את רש"י "אחד המרבה ואחד הממעיט" ואת רש"י על "ונפש", ומסמנים על הלוח: זה פירוש (8 דקות)
5. משחק "מה המתנה אומרת?": המורה מתאר שלוש מתנות (ציור שילד צייר לסבתא; מתנה יקרה שנקנתה בלי מחשבה; מתנה ממשהו שנלקח מאח בלי רשות). התלמידים מצביעים איזו מתנה מקרבת ומנמקים. מחברים לרש"י על "אדם": לא מקריבים מן הגזל (8 דקות)

6. עבודה אישית בדף העבודה (שאלות 1-6) (5 דקות)
7. סיכום וכרטיס יציאה (2 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מאיפה ה' מדבר אל משה בפסוק הראשון של ספר ויקרא?
2. אילו בעלי חיים אפשר להביא לעולה לפי פרק א?
3. ממה עשויה המנחה (ב, א)?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה הקשר בין המילים "קרבן" ו"קרוב"? מה זה מלמד על מטרת הקרבן?
2. למה לדעתכם התורה מאפשרת להביא גם עוף וגם קמח, ולא רק פר או כבש?
3. רש"י אומר שמי שמביא מנחה הוא כאילו "הקריב נפשו". למה הוא מתכוון?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם מתנה קטנה שניתנת מכל הלב שווה פחות ממתנה גדולה? נמקו.
2. היום אין קרבנות. איך אפשר להתקרב היום: לה', להורים, לחברים?

🏁 סיכום השיעור

ספר ויקרא נפתח במשכן: ה' קורא למשה ומלמד איך אדם יכול להביא קרבן. המילה "קרבן" קשורה למילה "קרוב", והמטרה היא קרבה. התורה מאפשרת לכל אחד להביא משהו, עשיר ועני. לפי רש"י, מה שחשוב הוא הכוונה ("אחד המרבה ואחד הממעיט"), ושהמתנה תהיה ביושר, לא מן הגזל.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

השלימו: "המילה קרבן קשורה למילה _____, כי _____." וכתבו דבר אחד שאני יכול לעשות השבוע כדי להתקרב למישהו.

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- להציג את ספר ויקרא כספר החוקים שנאמרו במשכן, ולהדגיש את הרעיון הכללי (קרבה, נתינה לפי יכולת) ולא את פרטי הפולחן.
- הדיון על "אחד המרבה ואחד הממעיט" מתאים לשיחה ערכית על נתינה, מתנות ושוויון.

- השיעור הוא מבוא. בתכנית הממלכתית לכיתה ה' עיקר הלימוד בספר ויקרא הוא פרק יט (שיעורים 2-3) ופרק כה, א-יג (שיעור 4).

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- להרחיב ברש"י על "אדם" (לא מן הגזל) ועל "ונפש" (מנחת העני).
- לחבר לתפילה: "תפלות כנגד תמידין תקנום" (ברכות כו ע"ב) והפסוק "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג).
- אפשר להזכיר את המנהג הקדום להתחיל ללמד ילדים תורה דווקא בספר ויקרא: "יבואו טהורין ויתעסקו בטהורים" (ויקרא רבה ז, ג).

💡 הערות למורה

כדאי לא להיכנס לפרטי השחיטה וזריקת הדם; בגיל הזה מספיק הרעיון של מתנה וקרבה. ילדים שואלים לפעמים "למה בעלי חיים?". אפשר לומר שבעולם העתיק כך הביעו אנשים תודה וקרבה, שהתורה מאפשרת גם מנחה של קמח, ושהיום התפילה באה במקום הקרבנות. רש"י מובא להעשרה ומסומן כפירוש. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

קריאת הפסוקים, משפחת המילים ק-ר-ב, טבלה של סוגי הקרבנות, שני פירושים של רש"י ומשימה אישית על מתנה שמקרבת. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- ויקרא פרק א, מכון ממרא (נוסח הפסוקים)
- ויקרא פרק ב, מכון ממרא
- רש"י על ויקרא א, ספריא
- רש"י על ויקרא ב, ספריא
- הושע פרק יד, מכון ממרא
- בבלי ברכות כו ע"ב, ספריא
- ויקרא רבה ז, ג, ספריא
- תכנון שנתי: תנ"ך חמ"ד ביסודי (המרחב הפדגוגי, משרד החינוך)
- הנחיות הפיקוח על הוראת המקרא: תנ"ך ממלכתי בחינוך היסודי, תשפ"ד (PDF, אתר תנ"ך ממלכתי)

מחוון: הקרבנות: "אדם כי יקריב מכם"

1. ה' קרא למשה, ודיבר אליו מאוהל מועד, כלומר מהמשכן.
2. למשל: קִרבה, להתקרב, קרבן, הקריב, יקריב, מתקרב. כל משפט נכון מתקבל.
3. א, ג: בהמה מן הבקר, זכר תמים (עולה). א, יד: עוף, תורים או בני יונה. ב, א: מנחה של סולת עם שמן ולבונה. בעמודה האחרונה כל תשובה מנומקת מתקבלת; הכיוון: בקר יקר, עוף ומנחה זולים יותר, וכך גם עני יכול להביא משהו.
4. כל תשובה מנומקת. כיוון: לה' נותנים את הטוב והשלם, לא משהו פגום שלא צריך. מתנה שלמה מראה כבוד.
5. גם מי שמביא הרבה וגם מי שמביא מעט, הקרבן שלו רצוי, בתנאי שהוא מתכוון בלב לה'. מה שחשוב הוא הכוונה ולא הגודל. (כדאי שהתלמיד יציין שזה פירוש של רש"י.)
6. אסור להביא קרבן ממשהו גנוב (גזל). אדם הראשון לא יכול היה לגזול, כי הכול היה שלו, וכך גם אנחנו צריכים להביא רק משלנו. מתנה מגנבה אינה מקרבת.
7. הערכה: תיאור המתנה (2 נקודות), הסבר מה הפך אותה למקרבת (2), חיבור לרעיון מהשיעור, למשל כוונה, "אחד המרבה ואחד הממעיט", נתינה לפי יכולת או "לא מן הגזל" (2). כל חוויה אישית כנה מתקבלת.

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה׳ מובא בכתיב ה׳. ממלכתי: בתכנית הלימודים בתנ"ך ליסודי הממלכתי (הנחיות הפיקוח, תשפ"ד) ספר ויקרא נלמד בכיתה ה' לצד ספר במדבר, בנושא "חוקים חברתיים ומוסריים": פרקים יט וכה (א-יג), והמיקוד המומלץ הוא פרק יט. חמ"ד: בתכנון השנתי של תנ"ך חמ"ד חומש ויקרא משויך לכיתה ד' (בכיתה ה' לומדים במדבר ושמואל א), ולכן בחמ"ד היחידה מתאימה לכיתה ד' או לחזרה. ביחידה רש"י להעשרה. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.